Een uitgave van APS

APS Nieuws over leren en onderwijzen, verschijnt vier maal per jaar

53

maart 2006

NIEUWS

Enorme knal 4

Intelligentie 12

X-stream Learning 20

Signalen 24

Themanummer Natuurlijk Leren

Meer informatie over Natuurlijk Leren is verkrijgbaar

Bij de scholen die aan dit nummer van APS Nieuws meewerkten

- Basisschool De Klaverweide, Almere, directeur Herman Kolthof, (036) 531 23 33, info@deklaverweide.nl
- Roland Holst College, Hilversum, coördinator Mark Manders, (035) 624 78 63, mmanders@arch.gsf.nl
- Technisch College, Velsen, kernteamleider Ernst van de Geer, (0255) 546 902, evdgeer@technischcollegevelsen.nl
- ROC Deltion College, Zwolle, teamleider Karin Hol (038) 850 39 50, khol@deltion.nl – ROC Friesland College, Heerenveen, teamleider Hendrika Duursma, (0513) 643434, h.duursma@fcroc.nl

Bij de APS'ers die in dit nummer aan het woord komen

- Gerard van den Hoven, directeur, (030) 285 68 86, g.vandenhoven@aps.nl
- Herriët Weegenaar, projectleider, (030) 285 68 29, h.weegenaar@aps.nl
- Jan Dicker, (030) 285 67 89, j.dicker@aps.nl
- Alex van Emst, (030) 285 67 91, a.vanemst@aps.nl

Bij het Secretariaat Natuurlijk Leren zijn ook de namen en gegevens van de andere APS-medewerkers Natuurlijk Leren te bekomen, tel. (030) 285 68 52

In Paradigmare, de digitale nieuwsbrief over Natuurlijk Leren

Verschijnt vijf maal per jaar, aanmelding bij Yvonne Blijde, secr. Natuurlijk Leren, (030) 285 68 52, y.blijde@aps.nl

Op dvd en in boeken

- *Weet jij waar de regenboog begint,* Natuurlijk leren op basisschool De Klaverweide, boek en dvd te bestellen bij APS, zie achterin bij Publicaties waar ook de gegevens over andere APS-publicaties te vinden zijn.
- Quest, Roland Holst College, gratis te krijgen bij de receptie van de school: (035) 624 78 63

Op de website www.natuurlijkleren.nl

COLOFON

APS Nieuws 53
maart 2006

Een uitgave van APS

Redactiecommissie
Gerard van den Hoven
Corrie de Heus
Marja van der Hagen

Tekst
Janna Voogt, Epe

(Eind)redactie
Marja van der Hagen
G&H Journalistieke producties
Den Haag

Grafische vormgeving en begeleiding
Ad Broeders BNO – Middelbeers

Illustratie
Ruud van Dijk – Apeldoorn

Fotografie
Bart Versteeg – Den Haag

Druk
DeltaHage grafische dienstverlening
Den Haag

Reacties en suggesties welkom bij
Corrie de Heus
Postbus 85475
3508 AL Utrecht
c.deheus@aps.nl
(030) 2856 677

Extra exemplaren van APS Nieuws bij Corrie de Heus

Bewijzen uit de praktijk van Natuurlijk Leren

Zes jaar geleden introduceerde APS het Natuurlijk Leren in het Nederlandse onderwijs. Niet zonder succes. Een nog steeds groeiend aantal scholen in alle sectoren ontdekt de voordelen van dit revolutionaire concept en waagt de sprong.
Ook buiten de onderwijspraktijk is NL niet onopgemerkt gebleven, met name vanwege de niet altijd van deskundigheid uitblinkende discussie in de landelijke dagbladen.

Wat daarin opvalt, is de ontstane verwarring doordat sommige scribenten het Natuurlijk Leren op één hoop gooien met de diverse verschijningsvormen van Nieuw Leren. Daardoor blijft onderbelicht dat Natuurlijk Leren veel verder gaat dan een andere manier van lesgeven. NL is een veelomvattend strategisch concept dat ook betrekking heeft op de organisatie en de structuur van de school.

De polemiek richt zich met name op de vraag of de omslag naar NL wel de gewenste, in elk geval betere, resultaten oplevert. Dan wordt het tijd niet de omstanders vanaf de zijlijn, maar scholen met ervaring aan het woord te laten. Daarom in dit themanummer van APS Nieuws vijf schoolportretten uit de verschillende onderwijssectoren. Ze bevatten ervaringen, bijzonderheden en een beschrijving van de context waarin wordt gewerkt.
Verder onder meer een schets van de contouren van het Natuurlijk Leren alsmede een overzicht van de effecten die een tiental scholen aangeeft als gevolg van de overgang ernaartoe.

Enorme knal

Niet sluipend in kleine stapjes, geen stapje links of een stapje rechts, een voorwaarts en even eentje terug. Nee, de overgang naar het Natuurlijk Leren verloopt met een enorme knal. APS-directeur Gerard van den Hoven en de initiator van het concept, Alex van Emst, filosoferen over de consequenties van NL voor leerling en docent.
Pagina's 4, 5 en 6

Intelligentie

Hoe komt het dat de natuurlijk lerende leerling het zo goed doet? Jan Dicker geeft het antwoord: omdat NL zich niet zo uitsluitend richt op het verbale en het wiskundig-logische denken. Er zijn nóg zes andere intelligenties die tot hun recht komen mits je de dominantie van het verbaal-mathematische maar durft los te laten.
Pagina's 12 en 13

XL

X-stream Learning, afgekort XL, is de verst strekkende vorm van Natuurlijk Leren die er bestaat. Een vorm van beroepsgericht leren die uitgaat van de praktijk. Het Friesland College, locatie Heerenveen, werkt ermee. Teamleider Duursma en leerlingen aan het woord over het wegvallen van de grenzen tussen mbo-opleidingen onderling en die tussen vmbo, mbo en hbo.
Pagina's 20 t/m 23

Signalen en meningen

Ruim 160 scholen hebben intussen NL omarmd. De praktijk levert al voldoende stof voor een bloemlezing over de voordelen die leidinggevenden, docenten, leerlingen en ouders ervaren. Wat opvalt, is de enorme motivatie die in de reacties doorklinkt. Het fabeltje dat NL een tot niets verplichtende, zinloze vrijheid blijheid is, wordt afdoende ontzenuwd. De kerndoelen, de beroepscompetenties of het streven naar het behalen van een geldig diploma staan recht overeind.
Pagina's 24 t/m 27

Grote woorden gebruiken de APS'ers die aan de slag gaan om samen met scholen onderwijs te ontwerpen aangeduid met de term Natuurlijk Leren. Een baanbrekend concept, waarbij het onderwijs principieel op een andere manier vorm krijgt. "Dat betekent een fundamentele verandering in de beroepsuitoefening van de docent," stelt APS-directeur Gerard van den Hoven.

Contouren van Natuurlijk Leren

Geen stapjes naar links of rechts maar een enorme knal!

De overgang naar dat andere concept verloopt niet sluipend, in kleine stapjes. "Vandaar dat het accent niet alleen op het Nieuwe Leren ligt maar ook nadrukkelijk op de wijze waarop het veranderkundig gezien tot stand moet komen. Dat gaat niet van een stapje links, een stapje rechts, een stapje voorwaarts en even eentje terug. Nee, met een grote knal dus."
Woorden als 'aardbeving', 'botsen', 'passie', 'stroomversnelling' en 'krachtig' vallen geregeld in de overgangsfase naar Natuurlijk Leren. In de hal van het APS-gebouw zijn ze zelfs in een kunstwerk gekalligrafeerd.

Drive

Kortom, APS steekt bliksem en donder niet onder stoelen of banken en een gewaarschuwd mens telt nog altijd voor twee. Waarom zou men er eigenlijk aan beginnen? Initiator van het Natuurlijk Leren Alex van Emst: "Mijn belangrijkste drive is de veel te grote uitval van kinderen in het Nederlandse onderwijs. Ik vind het maatschappelijk onverantwoord het onderwijs zo in te richten dat het één grote selectiefabriek wordt waarvan alleen kinderen met een bepaalde stijl en met bepaalde achtergronden een hoog profijt kunnen hebben. En die uitval wordt, als we niets doen, alleen maar groter. Ik vind het daarom de moeite waard onderwijs te ontwerpen met enthousiaste docenten die ook buiten bestaande kaders willen denken. Kijk, als we het probleem binnen de huidige situatie hadden kunnen oplossen, was het al lang gebeurd. Einstein stelde al dat een echt probleem niet kan worden opgelost binnen dezelfde context als waarin het is ontstaan. Het onderwijs dat wij nu aan het maken zijn, lijkt niet op wat het tot nu toe is geweest."

Werkcultuur

Wat is er dan zo anders? Om te beginnen verdwijnt de situatie van één docent voor de klas. Docenten staan met z'n drieën of meer in een groep die navenant drie of meer keren groter is dan een 'gewone' klas. "Het klassikaal toespreken van de hele groep ligt dus niet meer voor de hand," zegt Herriët Weegenaar, projectleider Natuurlijk Leren. "Je ziet elkaar aan het werk. Collega's pakken het anders aan. Dat levert leerervaringen op. Maar ook spanningen. 'O jee, er wordt naar me gekeken'. Dat is intensief bezig zijn met de realisering van een professionele werkcultuur."

Leraren vervullen in het Natuurlijk Leren twee rollen. Als leermeester begeleiden zij de leerlingen en als werkmeester geven zij workshops en trainingen. Als gevolg van de grotere groepen moeten ook de werkruimten veel groter worden. Scholen doen dat vooral door het wegbreken van muren tussen klaslokalen.
Tegelijkertijd verdwijnen lesroosters met vakkenindeling en wisselingen om de vijftig minuten. Men denkt in dagdelen en werkt aan prestaties (in de wap-ruimte), aan klussen, aan onderzoeken of workshops. Sturend voor het leerproces zijn niet langer de vakmethodes maar het niveau en de keuze van de leerling. Niét verdwenen zijn de kerndoelen, de beroepscompetenties of het streven naar het behalen van een geldig diploma.

Om de omslag naar Natuurlijk Leren te maken, is het nodig het onderwijs door een andere bril te bezien. De verschillende manieren om naar onderwijs te kijken, heten bij APS marktvensters. Daarin zijn clusters van activiteiten ondergebracht, dwars door de sectoren heen. Het werk volgens het concept Natuurlijk Leren is ingedeeld in het marktvenster Herontwerpen van onderwijs. Op dit moment werken er ruim twintig APS'ers aan.

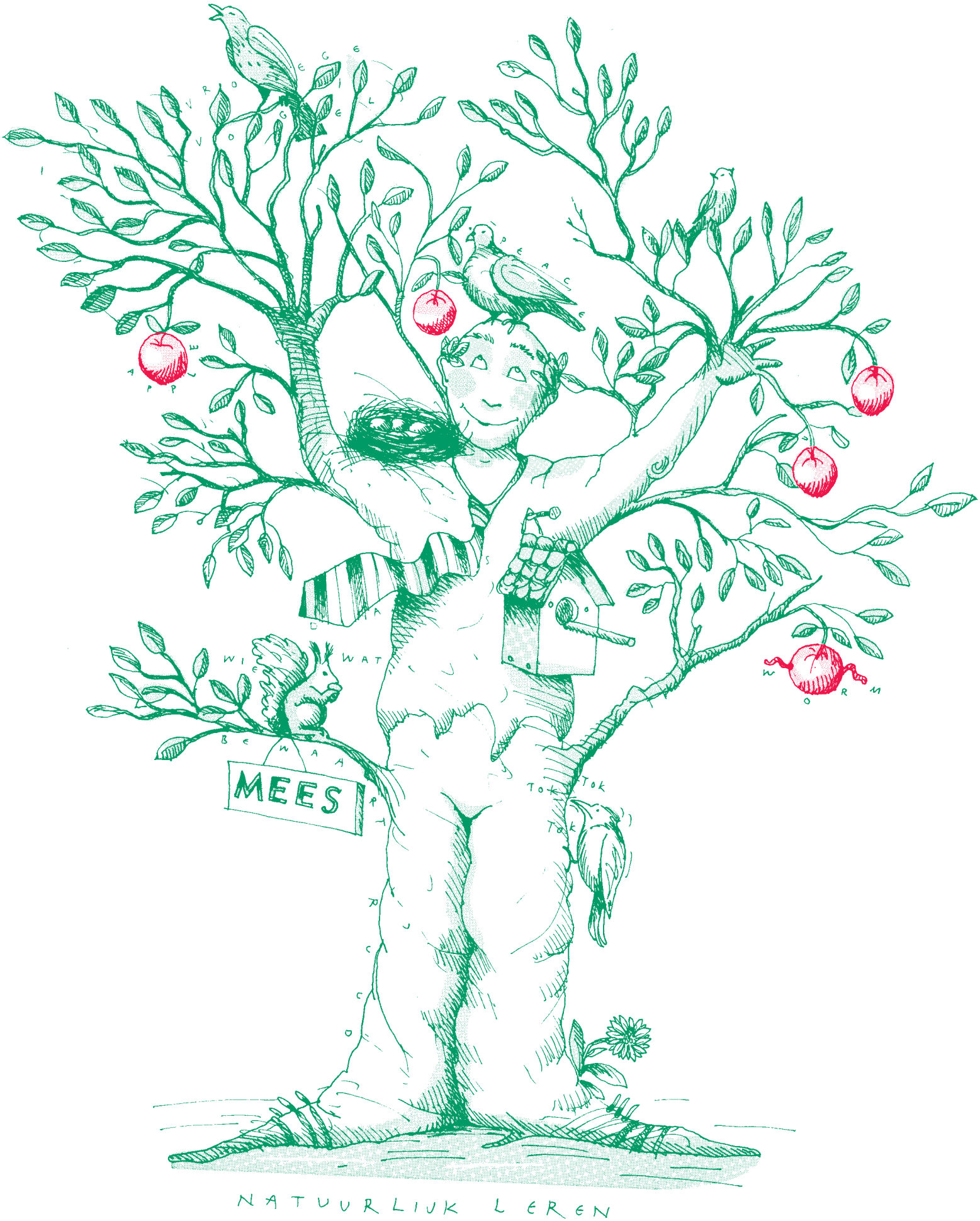

NATUURLIJK LEREN

Uitgangspunten

Waarom heet dit onderwijsconcept Natuurlijk Leren en op welke uitgangspunten steunt het? Van Emst is het zo gaan noemen vanwege de manier van leren die mensen van nature hanteren. “Kijk maar hoe kinderen van nul tot vier jaar leren lopen en praten. En hoe kinderen, jongeren en volwassenen buiten de school leren. Hoe leer je jezelf omgaan met een computer, een dvd-speler, etcetera. De meeste mensen blijken snel iets te proberen, iets te doen. Of, zoals iemand dat noemde, eerst even maar wat aanklooien en niet van tevoren van a tot z de handleiding lezen. Niet eerst de theorie en dan de praktijk, het is veel vaker andersom.”

Geïnspireerd door leerpsychologen en hersenonderzoekers als Howard Gardner en David Sousa is Van Emst onderscheid gaan maken tussen, wat hij noemt, het Schoolse Leren en het Natuurlijk Leren. Het eerste is voor hem verworden tot een vervreemdend systeem. Met het herontwerpen van het onderwijs wil hij samen met scholen die daarvoor kiezen zoveel mogelijk terug naar het op natuurlijke wijze leren.

Niét verdwenen zijn de kerndoelen, de beroepscompetenties of het streven naar het behalen van een geldig diploma

Aardbeving

De overstap naar Natuurlijk Leren is voor een school kort en heftig, een aardbeving. Alles is daarna verschoven. Je kunt gedane zaken (vergrote ruimtes en groepen) niet zo maar terugdraaien. Juist vanwege de radicale omslag is het van belang dat je er als leraar wat in ziet. Je wordt getroffen. ‘Bliksem, dat is het!’ Wat overigens niet wegneemt dat je als docent al jaren een soort ongenoegen over de bestaande onderwijsroutine kunt hebben gevoeld. Je bent er als het ware rijp voor.

Het voorbereidingstraject is eveneens relatief kort. Na een intake met vertegenwoordigers van de school volgt een startdag voor het voltallige team. Aan het einde daarvan maakt men een keuze: dit onderwijs past wel of niet bij mij. Een keuze gebaseerd op gevoel. Daarna volgen zes of zeven ontwerpdagen voor degenen die ‘ja’ zeggen tegen het Natuurlijk Leren. Zo ontstaan in de school twee stromen: onderwijs volgens de bestaande routine en onderwijs op basis van het concept Natuurlijk Leren.

Tijdens de ontwerpdagen geven docenten gezamenlijk vorm aan de inhoud van het nieuwe onderwijs. Zij ontwerpen prestaties, ontwikkelingslijnen voor vaardigheden en persoonlijke ontwikkeling van leerlingen, workshops en trainingen. Aan het einde van de ontwerpdagen maken docenten, die inmiddels weten wat er allemaal bij komt kijken, voor de tweede keer een keuze. Nu gebaseerd op het verstand. Daarmee bepaalt men of men doorgaat en met welk leerjaar en in welk cursusjaar de sprong in het diepe wordt gewaagd.

Het concept Natuurlijk Leren geldt ook voor de docenten. Het gezamenlijk ontwerpen van onderwijs, dat in de dagelijkse praktijk plaatsvindt (leren in de context), is ook voor hen een leerproces. Met dezelfde karakteristieken als het leerproces van de leerlingen.

COLUMN

Zorg, zorgen en zorgplicht

Een klein berichtje in De Telegraaf van zaterdag 11 februari: 6000 jongeren staan op wachtlijsten voor jeugdhulpverlening. Vorig jaar november schreef de minister de Tweede Kamer dat het aantal voortijdige en ongekwalificeerde schoolverlaters in 2004 was toegenomen tot 64 duizend. De voorzitter van de *taskforce* Hans de Boer wil groepen disciplineren in Oirschot. Wij maken ons grote zorgen. Kan het onderwijs zijn taken niet meer aan of is er iets anders aan de hand?

Al 35 jaar is het Nederlandse onderwijs in gevecht met zichzelf. Elke vorm van achterstand, gebrek of bijzondere begaafdheid willen we aanpakken en oplossen. Vanuit de overtuiging dat het in het belang is van kinderen en onze toekomstige maatschappij. Soms gaat het over individuele ontplooiing en een eigen plaats, op andere momenten over vergrijzing en de arbeidsmarkt. Afwisselend zijn ideologie en pragmatiek de drijfveren. Maar het is steeds en vooral een opgave voor de school, voor leraren en directeuren. Die werken met wisselend succes maar immer met volle overgave.

Met regelgeving en geldstromen wordt alsmaar geprobeerd die opgave nader in te vullen en te reguleren. Dat werkt uitermate verwarrend. Die verwarring wordt nog groter wanneer na verloop van tijd blijkt dat het toch niet zo goed gaat, er steeds meer jongeren 'niet zo goed gaan' en wij ons concentreren op de vraag aan wie dat ligt. 'Wie heeft er nu de beleidsregie en hoe zit het met de uitvoeringsregie?' 'Hebben we eigenlijk wel voldoende doorzettingsmacht?' 'Als de vsv-registratie op orde is, kunnen we…!' En tot op de jongere nauwkeurig weten wij straks tot 'welke categorie verkeerd gaan' ze behoren.

Is dat nu de manier om dit groeiende probleem te benaderen? Moeten we niet veel fundamenteler onszelf de vraag stellen waarom zoveel jongeren onderwijs proberen te mijden of er voortijdig uit vertrekken? Van Micha de Winter leerde ik dat je antwoorden op dergelijke vragen bij de 'probleemhouders' zelf moet halen. De jongeren dus. Doen we dat? Hebben we de antwoorden die inzicht geven in de redenen voor het verlaten of mijden van de school?

Wie werkelijk geïnteresseerd is in die jongeren ontdekt al gauw dat er maar een kleine groep is wie het allemaal worst zal zijn. Veel grotere groepen ervaren het onderwijs als archaïsch en volstrekt betekenisloos in vergelijking met hun spannende leefwereld. Oh zeker, ze hebben beslist ideeën en wensen over hun toekomst, maar vinden in de praktijk van het onderwijs niets dat daar volgens hen aan bijdraagt. Ze worden betutteld en klein gehouden, ervaren dagelijks wat ze niet kunnen en worden daarover onderhouden. Word je daardoor opstandig dan zijn er hulpstructuren en hulpdiensten of kom je op een wachtlijst.

Ik houd een warm pleidooi voor een oplossing die appelleert aan het vakmanschap van leraren en schoolleiders. Maak het spannend voor die jongeren en maak het betekenisvol. Geef hun zelf verantwoordelijkheid en het 'stuur' over hun leren. Concentreer je als leraar op het reflecteren en leren van die gasten.
Maak ook vooral duidelijk dat je die uitdaging oppakt en vindt dat het een terecht beroep op je professionaliteit is. Dat lijkt mij een heilzamer weg dan de verontwaardiging en onmacht die ontstaan als de minister haar oplossing werkelijkheid laat worden: zorgplicht, inclusief natuurlijk een geldverslindende nieuwe registratie om te kunnen monitoren wat daarvan terecht komt.

Gerard van den Hoven, algemeen directeur

'Wat jullie hebben samengesteld, lijkt sterk op het Natuurlijk Leren zoals APS op de markt brengt'. Die reactie kreeg Herman Kolthof, directeur van basisschool De Klaverweide in Almere, op het nieuwe onderwijsconcept dat zijn team na een uitvoerige speurtocht had opgesteld. Zo vond Kolthof de weg naar het Utrechtse onderwijsinstituut. Al tijdens het eerste gesprek was sprake van een grote klik.

De Klaverweide in Almere

Je moet er met je hele lijf in staan

De Klaverweide zette als eerste basisschool in Nederland in 2003-2004 de stap naar Natuurlijk Leren. Waarom eigenlijk, is de vraag aan Kolthof. "Ja, zeg maar uit ontevredenheid met de oude manier van werken. Het stoort mij daarin vooral dat men niet naar kinderen kijkt. In elke schoolgids lees je 'Uw kind staat centraal'. Maar als je er heen gaat, zie je van alles in het middelpunt staan behalve het kind. Vandaar dat wij in ons team hebben afgesproken eerst maar eens te kijken wat er moet gebeuren om het kind en zijn leren werkelijk centraal te stellen."

Aanvankelijk zouden alleen de boven- en de onderbouw ermee beginnen. De middengroepen 4, 5 en 6 zouden even afwachten. Met de ontwerpdagen deden wel alle leerkrachten mee. Aan het einde van het ontwerptraject bleken echter ook de leerkrachten van de middenbouw op hetzelfde moment van start te willen gaan. Kolthof: "De keuze die je maakt is prima, maar dan moet je er wel vol achter staan. Het kan niet zo zijn dat je zegt met het concept mee te willen, terwijl je er gevoelsmatig eigenlijk helemaal niks bij voelt. Hier moet je als mens in staan, niet alleen cognitief, nee, met je hele lijf."

Wanneer krijg je buikpijn als een kind nog niet met lezen begonnen is

Verschillen

Ervaring in het beroepsonderwijs had Herriët Weegenaar, projectleider en schoolbegeleider Natuurlijk Leren, genoeg. Maar wat zijn de verschillen met het primair onderwijs? "Waarover wij in deze situatie veel hebben nagedacht, is bijvoorbeeld het moment waarop je van leerlingen echte zelfsturing verwacht. Wanneer krijg je buikpijn als een kind nog niet met lezen begonnen is.
Een ander verschil is het feit dat je in de bve-sector prestaties aan het beroep kunt ophangen. In het primair onderwijs moet je andere dingen doen. Je kunt leerlingen bovendien minder naar buiten sturen. Dus zijn hier klussen bedacht die meer in de school kunnen worden gedaan. Evengoed hebben ze het karakter van een langer durende en verantwoordelijke taak. Denk bijvoorbeeld aan het verzorgen van een hamster. Daarnaast zijn onderzoeksvragen geformuleerd waarbij leerlingen echt met kennis-componenten te maken krijgen. Soms worden deze opdrachten wel Willem Wever vragen of Willy Wortel vragen genoemd. Ze zijn van het type: 'Hoe komt het dat het gaat regenen?'
Sprekend over de docenten stelt Weegenaar: "In de wereld van de roc's heb je te maken met (vak)specialismen. Daar moesten we er intensief aan werken om in de breedte te gaan. In het basisonderwijs zijn leerkrachten breed georiënteerd, reden om hier

Rondleiding

De Klaverweide ontvangt veel bezoekers. Niemand kijkt vreemd op als er mensen van buiten, zelfs met filmcamera, in de school rondlopen. Lise, een leerling uit de hoogste groep, heeft ervoor gekozen een rondleiding in de school te verzorgen. Zij doet de prestatie uitstekend, wijst op allerlei bijzonderheden en beantwoordt vragen van de bezoekers.

juist een aantal mensen expert te maken, bijvoorbeeld op het gebied van gecijferdheid of geletterdheid. Ook zijn de kernteams in de roc-afdelingen vaak kleiner. Hier hebben we met dertig leerkrachten te maken."

Vertrouwen

Het is van belang ouders continu bij het onderwijs te betrekken. Het merendeel vindt het van belang dat hun kinderen goede resultaten behalen én met plezier naar school gaan. Als dat het geval is, hebben zij vertrouwen in de school, weet Kolthof. "Met het beeld van hun eigen onderwijs voor ogen blijven sommige ouders zich echter afvragen of dit wel de goede aanpak is. Ik zeg hun steeds dat het alleen een andere manier van onderwijs is, waarbij wij kinderen het leren meer zelf laten pakken. Over de inhoud van het onderwijs hoeven we geen discussie te hebben. Wij hanteren de kerndoelen. Vervolgens laat ik de resultaten van hun kind zien en vraag waarom zij zich zorgen maken. Dan blijkt hun ongerustheid niet zozeer betrekking te hebben op hun kind dan wel op hun eigen beeld van onderwijs. Wat op school gebeurt, is daarmee niet in overeenstemming."

Kiezen

Kinderen zijn in staat haarscherp de verschillen tussen de oude en nieuwe situatie aan te geven, zo is de ervaring van Kolthof. "Leuk om terug te horen is bijvoorbeeld 'Nu kan ik veel meer leren, want ik kan nu zelf kiezen'. Vooral die keuzemogelijkheid, die natuurlijk direct aansluit bij hun motivatie om te leren, zie en hoor je vaak terug. Kinderen vinden dat bijzonder aantrekkelijk. Hoewel het in de oude situatie soms erg makkelijk was dat iemand anders de dag-, week- of jaartaak bepaalde. Kinderen moeten leren hun eigen leren te sturen. Dat is wennen en ook moeilijk. Je moet hun blijven leren hoe ze moeten kiezen."

Scholen laten naar zich kijken

Zes jaar geleden introduceerde APS het Natuurlijk Leren in Nederland. Inmiddels zijn flinke aantallen scholen ertoe overgegaan. Bij de aanvang van dit schooljaar gaven 167 opleidingen hun onderwijs vorm volgens dit baanbrekende concept. Alle sectoren in het onderwijs doen mee: basisscholen, scholen voor vmbo, havo en vwo en opleidingen in de bve-sector.

Opvallend is de openheid om te laten zien waarmee men bezig is. Van oudsher zijn scholen tamelijk gesloten bolwerken. Natuurlijk lerende scholen echter dragen hun enthousiasme graag uit. Een aanzienlijk aantal heeft een dvd of video laten maken. In de regel is er een bulletin, nieuwsbrief of krantje. De scholen staan open voor collegiale belangstelling, ze ontvangen delegaties van andere scholen, geven rondleidingen, etcetera. In samenwerking met basisschool De Klaverweide in Almere heeft APS een School Development Center in het leven geroepen. Scholen voor po en vo-onderbouw die daar op bezoek willen, kunnen dit regelen via het secretariaat Natuurlijk Leren van APS, tel. (030) 28 56 562.

Leerhouding

NL-scholen zijn op leren ingesteld. Ze leren in de praktijk elke dag van zichzelf en van collega-scholen in netwerken. Ook leren ze van eigen fouten, want leren gaat niet zonder vallen en opstaan.
De scholen staan open voor ouders en betrekken hen bij het onderwijs. Ook ouders moeten leren (zien) dat het anders kan. In natuurlijk lerende scholen wordt weer over onderwijs gepraat, de bekende zuurgraad is verdwenen. Traditionele taboes in het onderwijs worden doorbroken. Het is 'gewoon' om bij elkaar in de klas en school te kijken, steun en hulp te vragen aan collega's en fouten en zwakheden te bekennen. NL-scholen laten naar zich kijken.

"De eerste keer dat je de kennistoets maakt, weet je niets! Want het gaat om alle kennis die je aan het eind van het jaar moet hebben." Er klinkt ontzag in de stem van de leerling. Hij zit in de Quest-stroom onderbouw havo vwo van het Roland Holst College in Hilversum. Questleider Mark Manders glimlacht: "Dit is avontuurlijk leren, is leuk leren, is snel leren, is dynamisch leren."

Roland Holst College in Hilversum

Natuurlijk Leren heet hier Quest

Natuurlijk Leren heeft op het Roland Holst de naam Quest gekregen. De reacties van ouders van Quest-leerlingen zijn overwegend positief. Er zijn er wel die angstvallig in de gaten houden of het kennisniveau voldoende is. De school heeft hierop gereageerd met het instellen van de repeterende kennistoets. Een toets voor algemene kennis die elke zes weken in beide stromen wordt afgenomen. Vergelijking is op die manier mogelijk. Quest-leerlingen blijken vergelijkbaar of beter te scoren dan andere leerlingen.

Activering

Volgens Manders was zijn school al langer bezig een meer activerende didactiek in te voeren. "Dat verliep wat moeizaam. Quest laat nu mogelijkheden zien. Hoewel niet iedereen er onmiddellijk op wil overgaan, zie je toch dat ze er inspiratie opdoen. Men pikt krenten uit de pap. Als vanzelf groeit de reguliere stroom naar meer activering en wellicht straks naar een dag in de week werken aan prestaties." De school geeft voorlichting in groep acht van het basisonderwijs. Ouders en leerlingen kunnen kiezen voor Quest of regulier Roland Holst. "De motivatie van de Quest-leerlingen is groot. Een onderzoek door het NIVOZ geeft dat ook aan. Er wordt dan ook continu gelet op wat leerlingen motiveert. Wij stellen wel stevige eisen en zijn erop gericht het maximale uit de leerlingen te halen."

Inmiddels is de Quest-stroom aan zijn derde jaar bezig. Natuurlijk Leren is nu ingevoerd in de klassen 1, 2 en 3 van de onderbouw havo vwo (140 leerlingen). "Docenten vinden Quest leuk, motiverend en inspirerend, maar wel zwaar," zegt Manders. "Het is ook een speciaal type docent dat ervan houdt. Eenmaal goed op streek in Quest wil men meestal niet meer terug naar regulier. Maar er zijn ook docenten die het gewoon niet trekken. Natuurlijk Leren moet wel bij je passen. Er zijn er die zowel werken in de reguliere stroom als in Quest. Daardoor sluipen Quest-elementen de reguliere stroom binnen, bijvoorbeeld prestaties. Dat werkt daar motiverend. Het draait altijd om het uitdagen van de leerling."

Theorie

Het algemeen vormend onderwijs is toch wat meer theoretisch gericht. Geeft dat nog een speciale kleur aan Natuurlijk Leren? Manders: "Ja, de onderwijsinhoud is in tweeën geknipt. Niet alles is in de vorm van prestaties gegoten. De school sluit hierin aan bij de motivatie van de leerlingen, die niet altijd aan prestaties willen werken maar ook eens aan een meer theoretische opdracht. Zo zijn leerlingen bijvoorbeeld voor hun Engelse taalvaardigheid een film gaan ondertitelen, een opdracht die niet snel uit de studio's in Hilversum zal worden gegeven. Het gaat om het streven naar de hoogste motivatie bij leerlingen en de

Quest kent vijf leerdomeinen: Nederlands, Moderne vreemde talen, Zaakvakken & vormgeving, Exact en Lichamelijke oefening. Daarnaast wordt gewerkt aan persoonlijke kwaliteiten volgens het systeem samenwerken, doorzettingsvermogen, creativiteit en zelfsturing. En naar keuze: empatisch vermogen, flexibiliteit, lerend vermogen, probleemoplossend vermogen, verantwoordelijkheid en presenteren.

mogelijkheid voor docenten om (stevige) feedback te kunnen geven. 'Is dit een maximale prestatie van deze leerling?' Vaak zie je dat leerlingen gewoon hetzelfde willen als de docent beoogt. Bijvoorbeeld voor Engels goed kunnen lezen, schrijven en spreken."
Kan Quest de goedkeuring van de inspectie wegdragen? Manders, bijna juichend: "De inspectie is langs geweest en heeft een zeer lovende rapportage opgesteld."
Het onderwijsconcept blijkt te steunen op een degelijke structuur. Leerlingen kunnen prestaties kiezen en zelf groepjes samenstellen. Maar ze moeten zich wel verantwoorden: op welk kennisdoel ga je je richten en aan welke vaardigheden en persoonlijke kwaliteiten ga je werken. Ze vullen dat in op formulieren en kunnen aan de slag na goedkeuring door de docent. Na zes weken is er een vertraagde week. Daarin zijn er presentaties van de resultaten en kijken de leerlingen terug op de afgelopen periode. Ook wordt de repeterende kennistoets afgenomen. Iedere leerling heeft een gesprek met zijn persoonlijke mentor. 'Waar sta je en waaraan ga je verder werken?' Iedere leerling houdt zijn eigen ontwikkeling bij in een eigen leerling-volg-je-zelf-systeem en op leerlijnen met beginners- en expertgedrag. Ze werken aan kennis, vaardigheden en persoonlijke kwaliteiten. In het (volg)systeem staan algemene vaardigheden genoemd: informatie verwerven en verwerken, presenteren, gesprekssvoering.

Leerlingen willen niet altijd aan prestaties werken, daarom zijn er ook theoretische opdrachten

Nieuwbouw

Het Roland Holst College is sinds januari van dit jaar gehuisvest in een gloednieuw gebouw met voor Natuurlijk Leren geschikte lokalen. De plattegrond bevat drie ruime ateliers voor Talen, Zaakvakken & vormgeving en Exact. Er is ook een laboratorium. Zowel Quest als regulier gaan hiervan gebruik maken.
Het volgende schooljaar stromen de Quest-leerlingen door naar de bovenbouw. Manders: "De school heeft besloten een overgangsjaar in te stellen. Voor de algemene vakken blijft de Quest-aanpak gehandhaafd en voor de clustervakken (profielpakket) gaan we over naar regulier. Behalve het meer gericht zijn op kennis sec, speelt hier ook de financiering een rol. De stromen moeten 'gevuld' zijn. Het ligt in de bedoeling leerjaar 5 en 6 gewoon regulier te houden. Tenzij blijkt dat docenten en leerlingen ernaartoe zijn gegroeid om de Quest-aanpak door te zetten. Dat is een kwestie van mogelijkheden, motivatie en resultaten."

Kritische succesfactoren

Uit de ervaringen tot dusver blijkt het voor het slagen van Natuurlijk Leren cruciaal te zijn dat:

- ***de schoolleiding er achter staat***
  Docenten moeten het idee hebben dat de schoolleiding het ziet zitten, dat er ruimte is om vanaf nul te beginnen. Indien naast het Natuurlijk Leren het reguliere onderwijs blijft bestaan, moet de schoolleiding wederzijdse communicatie en respect tussen beide stromen activeren, stimuleren en handhaven.
- ***docenten er voor de volle honderd procent achter staan***
  Docenten die niet van harte met hun hele wezen voor Natuurlijk Leren kunnen kiezen, redden het niet. Keuzes op basis van andere motieven dan overtuigd enthousiasme – zoals het behoud van de baan of niet conservatief willen lijken – zijn onvoldoende basis om de sprong in het diepe te wagen.
- ***er een financiële investering wordt gedaan***
  Scholen zullen van hun bestuur financiële zekerheid moeten krijgen. Er zijn echt grote werkruimten nodig, waar meerdere docenten tegelijkertijd zullen gaan werken. Wordt de klassieke schoolse setting niet doorbroken dan is het vervallen in oud gedrag een reëel gevaar.
- ***ouders worden voorgelicht***
  De aansluiting tussen de pedagogische situatie thuis en op school is van belang. Een natuurlijk lerende school moet in de ouders investeren. Wanneer zij met eigen ogen zien hoe goed het gaat, is het pleit beslecht. Ouders moeten ook de kans krijgen van hun eigen traditionele onderwijsbeeld los te komen.

Onderwijs is een meerstromenland en moet dat blijven ook, vindt Jan Dicker van APS. Persoonlijk gaat zijn drive echter uit naar Natuurlijk Leren. "De veranderstrategie spreekt mij erg aan. Niet stapje voor stapje, maar na korte gedegen voorbereiding in één keer om. Hoewel, niet voor de hele school tegelijk. Zeker de eerste tijd blijft er ook een reguliere stroom."

Jan Dicker, de NL-man van het vmbo

Er is méér dan verbaal en logisch denken

Dicker gaf nog cursussen didactiek toen Alex van Emst, nu ongeveer zes jaar geleden, bezig was met zijn boekje Koop een auto op de sloop. "Tijdens een tweedaagse daarover spraken we over gelijkwaardige leerlingen. Hoe zorg je ervoor dat de stof echt binnenkomt. Hoe bereik je dat de leerder niet alleen de opgegeven pagina's afwerkt maar met zijn leerproces bezig is? Wat betekent dit alles voor directies en docenten? Uiteindelijk kom je dan steeds op hetzelfde uit. Of dat nou het vmbo is of een andere sector, Natuurlijk Leren vraagt onder meer om een andere setting. Er zijn andere en grotere ruimtes nodig. Zodra je dat door hebt, komen traditionele lokalen bizar over. Loop maar eens door een gang. Terwijl de leraar aan het werk is, zitten alle kinderen hetzelfde te doen, of niet te doen. En ze kijken precies in de tegenovergestelde richting als de docenten. Ik vind dat symbolisch. Bij Natuurlijk Leren zie je een dynamisch geheel met activiteiten in alle denkbare richtingen. Logisch, want kinderen zijn allemaal verschillend.
In het traditionele vmbo werken docenten keihard om al die individuutjes in de bestaande hokjes te krijgen. Het mooie van Natuurlijk Leren is dat je dit omdraait. Eerst rustig kijken naar wat de leerlingen nodig hebben en in welke omgeving ze het beste gedijen. Als leraar krijg je het misschien nog wel drukker, zeker in de startfase. Maar je bent in ieder geval niet de enige die zwoegt. Ook de leerling moet flink de handen uit de mouwen steken."

Vrije keuze

Bij NL hoort de veranderstrategie van de beving, je gaat in één keer om. "Maar niet meer, zoals in de beginjaren, met de hele school tegelijk. Dat is bij nader inzien strijdig met het uitgangspunt van de vrije keuze. Daarom start Natuurlijk Leren tegenwoordig als tweede stroom naast de reguliere. Vaak bestaat de neiging de aandacht vooral naar het nieuwe te laten uitgaan, maar dat is niet goed. Er moet sprake zijn van een volwaardig meerstromenbeleid, waaruit docenten, leerlingen en ouders vrij kunnen kiezen. Leidinggevenden moeten in staat zijn, los van hun persoonlijke overtuiging, zowel het nieuwe als het bestaande alle kansen te geven. Beide stromen gaan op zoektocht. De ene vanuit de leerstof en de andere vanuit de leerder."

Strategie

Nieuw Leren is voor Dicker een verzamelbegrip waarin alle hedendaagse vormen passen, van de kleinste vernieuwingen op onderdelen tot de grote concepten. "Zoals Unic, Slash 21

De leraar krijgt het misschien nog drukker, maar is niet langer de enige die zwoegt

en Amadeus. En Natuurlijk Leren. Dat laatste is een wel zeer complete aanpak, die ook strategische ideeën over de wijze van veranderen bevat. Het is een paradigma.
Een belangrijk onderscheid is dat al die andere het curriculumgestuurde er nog sterk in hebben zitten. In zijn zuivere vorm heeft NL dat niet, maar het blijft school, dus je hebt altijd te maken met het dilemma sturing of zelfsturing. Het is een ontzettend zware klus. Behalve leren ontwerpen, moeten docenten leren coachen. Daar praten we al dertig jaar over maar bijna nergens kom ik echt goede coaches tegen. Dat moet nu echt veranderen want anders gaat het mis. NL haalt allerlei structuren weg, dat kan alleen maar goed gaan als je daar andere zaken voor terug brengt. Een van die dingen is coaching.
Een volgende hindernis is het te woord staan van de buitenwereld. Terwijl het oude onderwijs zich nooit hoeft te verantwoorden, moet het nieuwe altijd maar uitleggen. Zeker als je nog zoekende bent, kost dat ongelooflijk veel energie."

Sectoren

De groep die zich bij APS met Natuurlijk Leren bezighoudt, bestaat uit een dikke twintig medewerkers. Dicker geeft leiding aan een clubje van zes dat werkt aan de verdere ontwikkeling van NL in het vmbo. "Zo zijn er ook groepjes collega's die zich richten op het po, vo en bve. Niet exclusief overigens, we hanteren geen sectorgrenzen. Omdat ik uit ALL kom, ben ik ambachtelijk goed. Als op een roc bijvoorbeeld het Natuurlijk Leren op dat vlak vastloopt, kan het gebeuren dat ik een paar dagen word ingehuurd om een training te geven."

Volgens Dicker is er in principe geen groot onderscheid tussen NL in de verschillende sectoren. "Ik denk wel dat er deelconcepten moeten bijkomen. Of misschien alleen andere praktijkvormen. Daar zijn we nog niet uit. Er is bijvoorbeeld de puberteit, die na het po een aantal specifieke dingen voor het NL met zich meebrengt. In het bve gaat het om de beroepscontext, in de onderbouw en op de basisschool telt dat niet. Er zijn wel leerlingen die al vanaf klas 1 vmbo denken de timmermanskant uit te willen, maar er speelt veel meer dan het beroep. Prestaties moeten worden gezocht in de wereld om de leerling heen. Op de basisschool is dat de directe familie, in de onderbouw komt daar voor een deel de beroepscontext bij, maar ook de peergroep en een grotere omgeving, de sportclub en de straat. Daar moeten we nog meer bieden, ik denk dat dit binnen de bestaande concepten kan."

Leidinggevenden moeten, los van hun persoonlijke overtuiging, zowel het nieuwe als het bestaande alle kansen geven

Intelligenties

"Wat ik zo fantastisch vind, is dat de lwo-leerling in dit systeem over het algemeen als kool groeit. Hoe dat kan? Omdat het NL niet zo uitsluitend gericht is op het verbale – het blabla – en het wiskundig-logisch denken. Er zijn nog zes andere intelligenties. Bij NL mag je ook met een tekening of met een presentatie laten zien wat je geleerd hebt. Inderdaad, ook in het reguliere onderwijs wordt dit gebruikelijker. Maar vaak moeten leerlingen daarna alsnog een verslag schrijven, waarmee de dominantie van het verbale en logisch-mathematische is aangegeven.
Op havo en vwo zijn die twee intelligenties wel vaker aanwezig. Dan krijg je andere praktijken. Behoefte aan academisch leren is geen enkel probleem, je moet kijken naar wat de leerling nodig heeft. We hebben het over brede groei. Dat is wat Natuurlijk Leren met je doet. Ook met docenten. De mooiste scholen, De Goudse Waarden in Gouda is er daar een van, is het gelukt docenten 's middags met elkaar te laten napraten. Wat deed ik nou goed vandaag en wat moet ik morgen anders doen? Zo simpel eigenlijk, maar om die gewoonte er in te krijgen, dat is echt bijzonder. Het onderwijs is zo taai. Het zou gewoon moeten zijn telkens weer over onderwijs te praten en je kennis over leren aan te scherpen. Volgens mij gebeurt dat zo weinig omdat de meeste leraren nog zijn opgeleid in het oude systeem.
De meeste leraren zijn verbaal-mathematisch ingesteld. Geef ze maar een opdracht en laat hen die presenteren. Dan krijg je allemaal geschreven flaps. Terwijl tachtig procent van de kinderen in het vmbo een andere dominantie heeft. Keer op keer doen we ze dat aan. Het is zo mooi om te zien wat die kinderen kunnen als je dat weet los te laten.
Als leraar, ik heb het zelf ook twintig jaar gedaan, stel je zelden echte vragen. Je vraagt namelijk naar zaken waarop jij het antwoord al weet. Zo heb je de waarheid altijd in pacht en eigenlijk neem je de ander dan niet serieus. Daarom is het coachen ook zo moeilijk. Dat is mijn filosofie. Leraren moeten dus leren nieuwsgierig te zijn en zich te verwonderen. Je leert pas als je je verwondert, als je benieuwd bent, als je niet precies weet wat er gaat komen."

Natuurlijk Leren samengevat

Appèl op meerdere intelligenties (brede ontwikkeling)	*Er zijn meer intelligenties dan alleen de taalkundig-verbale en de wiskundig-logische, m.n. ruimtelijk-visueel, lichamelijk-motorisch, muzikaal-ritmisch, sociale (interpersoonlijk), reflectieve (intrapersoonlijk) & natuurgerichte intelligentie*
Subjectiviteit als gegeven (intersubjectief beoordelen)	*Kennis, inzicht en beoordeling zijn altijd aan mensen gebonden; objectiviteit (subjectloosheid) kan niet bestaan*
De lerende mens stuurt via zijn hersenwerking zijn leerproces overwegend zelf (zelfsturing) en construeert zijn eigen kenniswereld (kennisconstructie)	*Dat vraagt een krachtige leeromgeving, waarin een coach (leermeester) feedback geeft op:* *– betekenisvolle leerervaringen* *– eigen keuze van prestaties* *– het stellen van eigen leer- en ontwikkelingsdoelen en zelfbewustzijn (reflectie) over de resultaten (eigen vorderingen)*
Differentiatie is een basisgegeven van Natuurlijk leren	*Individuele leerprocessen, werken op je eigen niveau en eigen ontwerp van je leer- en ontwikkelingsroute staan haaks op een uniform lesprogramma. Dat maakt dat differentiatie een 'Natuurlijk' gegeven is.*
Leerprocessen en het opdoen van ervaringen doen zich altijd voor in een bepaalde context (holistisch)	*De context is de natuurlijke omgeving van leer- en ervaringsprocessen. In de context is het betekenis geven aan wat we leren een natuurlijk proces. Daarom laat het Natuurlijk Leren het leerproces en de context één geheel (holistisch). Ook een prestatie of opdracht vormt een natuurlijk geheel en wordt niet gefragmenteerd. Een opdracht wordt pas levensecht wanneer sprake is van een externe opdrachtgever. Er bestaat in scholen overigens wel de mogelijkheid om te leren buiten de context (denk b.v. aan een vreemde taal)*
Motivatie is de drijvende kracht achter de zelfsturing van het leerproces	*Gemotiveerde leerlingen hebben geen moeite met concentratie, doorzetten en hun best doen. Het concept Natuurlijk Leren is gericht op het motiveren en stimuleren van leerlingen door te benadrukken wat ze al kunnen, waar ze goed in zijn, door te vieren als er wat is bereikt en vooruit te kijken naar wat ze de volgende keer zullen kunnen. (zone der naaste ontwikkeling) Het zelf kunnen kiezen via welke route (prestaties) ze naar een volgend doel gaan is daarbij van groot belang.*
Samen leer je meer dan alleen en samenwerken is samen sterk	*Door samen te werken zie je hoe anderen zaken aanpakken. Je krijgt bovendien direct feedback, waardoor je meteen hoort of anderen jouw aanpak waarderen of niet. Door taken te verdelen kun je doen waar je goed in bent en kan een klus optimaal worden geklaard. Het hangt van je leerdoel af of je de andere taken – die je nu niet hebt verricht – in een volgende prestatie ook zult moeten (leren) uitvoeren.*
Passief leren levert minder rendement op dan actief leren. Lezen levert 10% rendement op. Hoe meer zintuigen hoe meer rendement. Persoonlijke ervaringen 80%. Wat we uitleggen aan anderen levert 95% op.	*Natuurlijk Leren geeft van nature het hoogste leerrendement. Dat komt niet doordat leerlingen lezen, horen, zien en doen, (activerende werkvormen) want dat levert nog maar 50-60% rendement op. Dat komt wel omdat (gemotiveerde) leerlingen in staat worden gesteld ervaringen op te doen en uitleg te geven aan anderen. Daarvoor is het noodzakelijk leerlingen vertrouwen te geven en zelfstandig op pad te laten gaan in de reële maatschappelijke context.*

Effecten en resultaten

Scholen	Motivatie lln	Opvallend	Vervolgonderwijs	Stakeholders
1. Klaverweide, Almere *Basisonderwijs* *NL sinds 2003-2004*	*Zitten goed in hun vel. Oudere lln kennen het verschil; waarderen NL meer (eigen keuze!).*	*Eerste po-school voor NL; heeft integraal de omslag in een keer gemaakt. Leraren gemotiveerd.* *Geen so-verwijzingen meer.*	*Nog te kort om conclusies te trekken; de jaarlichtingen hebben nu hooguit 2 à 3 jaar NL gehad. Het beeld is als gewoonlijk.*	*Ouders: overwegend positief. Een enkeling heeft moeite met het beeld van NL in vergelijking met eigen onderwijs.*
2. Roland Holst, Hilversum *Havo vwo onderbouw* *NL sinds 2003-2004*	*Quest-lln zijn zeer gemotiveerd. Ook lln uit de reguliere stroom waarderen het wanneer zij ook Quest elementen mogen doen.*	*NL heet hier Quest. Lln kiezen met hun ouders voor reguliere of Quest-stroom.* *School voorziet in repeterende kennistoets.*	*N.v.t. Quest is nu 3 jaar ingevoerd en beslaat tot nu toe alleen de onderbouw.*	*Ouders kiezen vooraf en zijn tevreden met hun keuze.* *Inspectie lovend over het onderdeel Quest.*
3. TC Velsen, IJmuiden *Vmbo onderbouw* *NL sinds 2002-2003*	*Lln meer gemotiveerd; meer rust in de klas; lln kunnen eigen leerproces beter benoemen.*	*Hoge motivatie doc. Geen ziekteverzuim.* *Er is verplichte examentraining voor lln en ook zijn er verplichte workshops.*	*Inspectie:* *De eindexamencijfers liggen over een reeks van jaren op of ruim boven het landelijk gemiddelde. De becijfering van de schoolexamens lijkt bij enkele vakken (w.o. Engels) wat zuinig uit te pakken.*	*Inspectie: ga zo door.* *Ouders: positief, praktijkervaring, kind socialer.* *Zorg om kennis.*
4. ROC Friesland College, Heerenveen *XL 1e jaar* *Mbo niveau 4* *XL sinds 2004-2005*	*Wanneer ze hun route zelf hebben gevonden, is de motivatie zeer sterk.*	*XL heeft alleen vaste coaches; vakdeskundigen in de andere sectoren.*	*2,5% opstroom hbo* *65% doorstroom 2e jr* *25% doorstroom 2e jr sectoraal* *7,5% uitval.*	*Ouders: extra oriëntatie voor mijn kind.*
5. ROC Deltion College, Zwolle *Mbo niveau 1* *NL sinds 2004-2005*	*Komen met lage motivatie binnen.* *Neemt sterk toe ogv zelfsturing en keuzemogelijkheden.*	*Het coachend vermogen van alle docenten neemt toe: aandacht van vak naar leerling.*	*58% gekwalificeerd* *19% nog bezig* *6% verhuisd* *17% uitval.*	*Inspectie: goede teambuilding.* *Ouders: aandacht voor mijn kind.*
6. De Goudse Waarden, Gouda *Vmbo* *NL sinds 2003-2004*	*Lln hebben meer zin in school; er worden nauwelijks nog lln de klas uit gestuurd (was voorheen een groot probleem).*	*Minder kortdurend ziekteverzuim onder docenten;* *Motivatie docenten opvallend hoog;* *Concept eigen maken is wel taai.*	*24 lln geslaagd (96%)* *1 lln gezakt (4%) is vrij 'normaal'.* *Echter: er is over het geheel op een hoger niveau examen gedaan.*	*Inspectie: compliment voor onderwijskundige ontwikkeling.* *Ouders onderbouw: na po is vo boeken en huiswerk (moeten hun beeld bijstellen).* *Ouders bovenbouw: positief.*
7. ROC HoogSticht, Utrecht *Mbo niveau 4* *NL sinds 2003-2004*	*Cursisten zijn meer gemotiveerd en meer betrokken op de opleiding. Ze hebben een andere rol gekregen en gedragen zich ook anders.*	*Weinig ziekteverzuim onder docenten.* *Docenten erg gemotiveerd: we hebben het gevoel een nieuwe baan te hebben in de oude school.*	*Slagingspercentages OA waren al hoog en zijn dat nog steeds. Wel is er nu de mogelijkheid reeds na 2 of 2,5 jr te diplomeren – gebeurt ook.* *Ook langer er over doen, dat kon vroeger ook.* *15 á 16% uitval – in 1e jaar (gelijk gebleven)* *in 2e jaar uitval verminderd.*	*Ouders enthousiast; in eerste cohort wel kritische vragen; nu meer voorlichting.* *Inspectie nog n.v.t.* *KCE: audit over NL, reactie positief.*
8. De Schatkamer, Zwolle *Basisonderwijs* *NL sinds sept. 2005*	*Kinderen gaan met plezier naar school. Gaan heel goed zelf aan de slag. Waar nodig lln hierin begeleiden. Laten ervaren wat hun planning en afspraken betekenen, leren kiezen.*	*Bestuur O.O. Zwolle wilde een voorbeeldschool voor overig Openb. Ond. (expertise centrum) waar zelfsturing van lln gestalte krijgt.* *NL is per definitie inclusief; geen verwijzingen so.*	*Instroom groeit elke dag. Ouders wordt gevraagd zo goed mogelijk onder woorden te brengen waarom hun kind moet worden ingeschreven. Niet naar deze school o.g.v. conflicten, etc. met de oude school.*	*School is erg actief voor de ouders; rondleidingen, workshop, etc. Ouders helpen ook zelf actief mee.* *Inspectie zoekt goede voorbeelden van NL – volgt deze school.*
9. ROC Friesland College, Leeuwarden *Mbo niveau 1* *NL sinds 1999-2000*	*Het project Werken met de stad tracht door een nieuwe manier van leren (risico-)deelnemers te kwalificeren op niveau 1 of te laten doorstromen naar niveau 2.*	*Eerste school die Natuurlijk Leren heeft ingevoerd in 1999. Het project WmdS vormt een belangrijke onderwijskundige proeftuin voor de gehele instelling.*	*Recentelijk is daar met steun van een panel van externe betrokkenen een nieuwe manier van het beoordelen van leerresultaten ontwikkeld, aansluitend bij het concept van praktijkgestuurd leren.*	*Inspectie: positief beeld.* *Het oordeel over het totale project is positief.* *Ouders: positief.* *In 5 jr tijd 3x zoveel cursisten. Uitval – Diploma verhouding stabiel: 33% : 66%.*

Overal in het land loopt het aantal leerlingen Techniek terug. Zo niet op de voormalige ambachtsschool Technisch College Velsen, waar dit schooljaar bij installatie- en metaaltechniek een toename van zeventien leerlingen kon worden genoteerd. Opmerkelijk is dat zij niet zozeer komen voor Techniek als wel voor het Natuurlijk Leren.

Technisch College Velsen

Observeren, activeren en stimuleren op de werkvloer

TC Velsen, samen met acht andere scholen in IJmuiden, Velsen en Haarlem de Noordzee Onderwijsgroep vormend, was al langer bezig met onderwijsvernieuwing. Schoolcontactpersoon Jan Dicker begeleidde het vmbo aanvankelijk in het project Alle Leerlingen bij de Les en 'groeide' met zijn school door. "Op een studiedag over leren, deden we onder meer een oefening om de tegenstelling tussen Natuurlijk Leren en Schools Leren scherp te krijgen. Een aantal mensen raakte enthousiast en toen is de bal gaan rollen. Bestuursleden, de centrale directie, docenten en andere betrokkenen zijn op het ROC Friesland College in Leeuwarden gaan kijken hoe het Natuurlijk Leren er in de praktijk uitziet."

Anticiperen

Motiverend voor docenten is de praktische en morele steun vanuit de schoolleiding. Ook voor leerlingen is een zichtbaar positieve schoolleiding van belang, meent Ernst van de Geer, kernteamleider Natuurlijk Leren. "Leerlingen moeten leren verantwoordelijkheden te nemen voor hun eigen leerproces, prestaties en ontwikkeling. Dit proces vereist van mij als kernteamleider andere dan de klassieke docentvaardigheden. Je moet anticiperen op de begeleiding van de leerling, die zowel scherp moet worden gehouden op zijn attitude als op de uitvoering van zijn prestaties. Het is dus nodig op de werkvloer aanwezig te zijn om te observeren, te activeren en stimuleren. Dat geldt zowel voor leiding als docenten."

Losstaande technische vaardigheden passen niet goed in het onderwijsconcept

Na de onderbouw vmbo stromen de leerlingen van TC Velsen door naar een van de afdelingen in de Techniek. Zij hebben daarbij de keuze uit bouw, elektro, motorvoertuigen, metaal en installatie.
Ten behoeve van het Natuurlijk Leren onderging TC Velsen een flinke verbouwing. Een week voor de kerstvakantie in 2002 was het zover. Inmiddels zitten drie jaar ervaring

erop en heeft de werkwijze zich uitgebreid over de gehele onderbouw en de metaal- en installatietechniek. Spannend is nu de vraag of de school overgaat op 'Techniek breed'. Losstaande technische vaardigheden passen namelijk niet goed in het onderwijsconcept. Anderzijds moet er voldoende aandacht zijn voor specifieke vakcompetenties. Voorlopig is de oplossing voor dit dilemma gevonden in de aanschaf van een pakket waarbij de leerlingen een metalen sloep maken. Zij kunnen een certificaat halen voor onderscheiden vakvaardigheden als lastechnieken of verspanen, spuiten en motorinstallatie.

Examen

TC Velsen heeft het vmbo-examen gehandhaafd en biedt in dat kader verplichte workshops en een examentraining aan. Van de Geer: "Dit botst nog wel eens met de uitgangspunten van Natuurlijk Leren."
De motivatie van leerlingen is toegenomen. Er is meer rust in de klas en de leerling kan zijn eigen leerproces beter benoemen. Ook de gedrevenheid van docenten die met Natuurlijk Leren bezig zijn, is hoog. De afgelopen drie jaar was er geen ziekteverzuim.
De keuze voor Natuurlijk Leren is nog vrijwillig. Er komt een moment waarop de resterende afdelingen die nu nog traditioneel werken ook de omslag moeten maken.
Ouders zijn over het algemeen positief. Ze zien hun kinderen veranderen: socialer, verantwoordelijker en beter in staat hun problemen te benoemen. Ook de ruime praktijkervaring die leerlingen opdoen, beoordelen zij als positief. Ouders blijven bezorgd over de vraag of er wel genoeg wordt geleerd.
De inspectie stimuleert de school. "Ga door met ontwikkelen. Wij volgen dit op de voet en zoeken naar middelen om de effecten te meten."
De aansluiting met het vervolgonderwijs op het ROC Novacollege is in ontwikkeling.

Kiezen is het sleutelwoord

Natuurlijk Leren is niet een centraal opgelegd heilsplan, maar een keuze die scholen maken omdat het bij hen past. Met vallen en opstaan ontstaat een aanstekelijk en nieuwsgierig makend enthousiasme. Anderen komen kijken en willen meedoen. Het is echt een bottum-up beweging. Erbij willen horen, populair of modern willen meedoen, zijn niet de goede beweegredenen. Uiterlijk vertoon levert niet de solide basis die nodig is om de zware klus van onderwijsontwikkeling aan te pakken. Teleurstelling en mislukken liggen dan op de loer. Natuurlijk Leren is geen must, maar een mogelijkheid.

Ontwikkelingen

Het concept Natuurlijk Leren staat niet stil. Steeds worden nieuwe vormen bedacht, de ontwikkelingen gaan door. Zijn in de prestaties de vakkengrenzen doorbroken, voor het Friesland College is dat niet genoeg. Het roc wil ook de niveaugrenzen slechten. In een pilot met het Linde College voor vmbo in Wolvega werken dertig leerlingen aan een beroepenkolom Natuurlijk Leren. De discussie over de integratie van bbl en bol die de Tweede Kamer bij de volgende begroting zal voeren, wordt daarmee voor deze scholen overbodig. In het Natuurlijk Leren is die integratie vanzelf een feit, zonder extra regelingen. Op meerdere plaatsen heeft dit voorbeeld al navolging gekregen. Bijvoorbeeld de samenwerking in Noord-Nederland tussen de vmbo-afdeling van het Dollard College, het Noorderpoortcollege voor mbo en de AOC Terra. Ook op het ROC Zadkine in Rotterdam spelen dergelijke ontwikkelingen.
Een nog verdergaande vorm waarin niet alleen vakkengrenzen en niveaugrenzen, maar ook grenzen tussen opleidingsrichtingen zijn geslecht, kreeg gestalte in de locatie Heerenveen van het Friesland College in de vorm van de X-stream Learning (XL).

"Wij hebben leerlingen met een 'verleden'. Vaak is sprake van probleemgedrag. In de regel hebben zij evenveel scholen achter de rug als negatieve ervaringen. Sommigen zijn in aanraking geweest met de leerplichtambtenaar of met justitie. Hier krijgen zij dan nog een laatste kans," zegt een betrokken Karin Hol, teamleider Natuurlijk Leren van het ROC Deltion College in Zwolle. "Je moet affiniteit met de doelgroep hebben."

Laatste kans

ROC Deltion College in Zwolle is bewust drempelloos

De school hanteert een niet selectief aannamebeleid. Het grotere risico op uitval dat het drempelloos zijn met zich meebrengt, wordt bewust genomen. "Er is beslist sprake van meer tolerantie dan in het reguliere onderwijs, maar we stellen wel regels."
De leerlingen van Deltion zijn leerplichtig en 'moeten' dus. Gezien hun slechte ervaringen in het onderwijs houdt de motivatie in het begin niet over. "Geleidelijk aan wordt dat echter anders. Vooral de stimulans tot zelfsturing, zelf kiezen en leren reflecteren op eigen gedrag en vorderingen draagt daartoe bij. Leerlingen voelen zich niet meer zo 'veroordeeld', maar respectvol aangesproken."

Leerlingen voelen zich niet meer zo 'veroordeeld', maar respectvol aangesproken

Assistent niveau 1

Deltion is gestart met een pilot Natuurlijk Leren in het schooljaar 2004-2005. Die omvatte de opleidingen op mbo-niveau 1 tot bakkersassistent, zorgassistent, horecaassistent, winkelassistent en administratief assistent. In dit tweede jaar van invoering zijn ook de opleidingen opslagmedewerker, orderpikker en aka-techniek (arbeidsmarkt gekwalificeerd assistent richting techniek) op natuurlijk wijze gaan leren.
"Veel verschillende richtingen betekenen evenzovele verschillende culturen," weet Hol. Vorig jaar oktober kwam de inspectie op bezoek. "Wij waren net een maand bezig dus een echt oordeel konden ze nog niet geven. Maar ze waren wel onder de indruk van de teambuilding in de pilot. En gaven te kennen een positieve indruk te hebben. Dat maakte trots en voedde ons enthousiasme."
De zeven niveau 1 opleidingen zijn éénjarig, met de mogelijkheid er langer of korter over te doen. Het eerste jaar waren er zeventig leerlingen, inmiddels is hun aantal doorgegroeid naar 215. De deelnemende opleidingen hebben de omslag naar Natuurlijk Leren in hun geheel gemaakt. Er zijn geen reguliere stromen naast. Er is zorgvuldig op toegezien dat de leer- en ontwikkelingslijnen de voorgeschreven eindtermen bevatten, zodat ze de controle door het Kwaliteits Centrum Examinering kunnen doorstaan. Het gaat tenslotte om het verkrijgen van erkende diploma's. "Dat was overigens wel een slag! Een ingewikkelde opgave."

Lesboeren

Docenten moeten wennen aan het concept. Zij hebben er overigens wel zelf op gesolliciteerd. "De meesten raken gaandeweg enthousiaster. Het coachend vermogen neemt toe, niet alleen bij de leermeesters. Je komt jezelf ook tegen, wat zijn je grenzen. Ook voelen zij zich soms door zichzelf verrast. Ze zijn niet langer de lesboeren en gaan zich echt verdiepen in de ander, reflecteren op wat er gebeurt. Het is een groeiproces op basis van een zoektocht, die bij zeer traditionele docenten langer duurt. Er gaat ook wel eens wat mis, maar de teneur is positief. Wij hebben heel weinig ziekteverzuim."

Ouders

De reacties van ouders zijn overwegend positief. 'Mijn kind krijgt nu de ruimte'. 'Ze nemen hier de tijd voor mijn kind'. 'Kinderen krijgen meer zelfrespect'. 'Kinderen ontwikkelen zich hier beter'. Leerlingen zelf geven aan nog nooit zoveel met een docent (leermeester) te hebben gepraat.

Koop een bus op de sloop

In twee zelf opgeknapte bussen via Dakar naar Gambia reizen? Vier deelnemers van het Friesland College in Leeuwarden deden het. Samen met twee docenten Verpleging en Verzorging begonnen zij op 1 december vorig jaar aan hun ambitieuze trip die zonder veel strubbelingen tot een goed einde is gebracht. Totale reisduur: 21 dagen.

Eerste tussenstop werd gemaakt bij hoofdsponsor APS in Utrecht. Een razend enthousiaste directeur Gerard van den Hoven heette het team welkom. "Fantastisch wat hier gebeurt, een schoolvoorbeeld van Natuurlijk Leren. Het Friesland College kan trots zijn op dit initiatief."
In het project 'Onderwijs voor Onderwijs' dat in maart 2005 van start ging, is de publicatie 'Koop een auto op de sloop' van Alex van Emst tot leven gekomen. Verschillende opleidingen van het FC verzorgden onderdelen van de in totaal 25 prestaties. Leerlingen ict ontwierpen de bijbehorende website, leerlingen verzorging de kleding en cursisten verpleging zochten uit welke vaccinaties nodig waren en welke medicijnen een verbanddoos voor de tropen moet bevatten.

Maar eerst moesten er sponsors worden gezocht om de bussen te kunnen kopen en op te knappen en om de reis te kunnen betalen. Teamlid Folkert Knol, derdejaars autotechniek, wist voor een bedrag van duizend euro aan nieuwe auto-onderdelen binnen te halen.
Willem Huizinga, automonteur in opleiding, zorgde tijdens de reis voor het technische gedeelte. Elly Wybenga maakte een videoverslag en Harold Pekel verzorgde als kok de inwendige mens. De klep van de achterbak van een van de auto's diende als geïmproviseerde keuken. In Europa sliep de ploeg in goedkope hotels en in Afrika kampeerden ze.
Docente Lean van Eekelen had een dergelijke reis al eerder gemaakt en wist wat ze konden verwachten. "De teamleden kregen alle gelegenheid voor de bij Natuurlijk Leren zo essentiële reflectie. Ook is ruime aandacht besteed aan conflicthantering."

In Gambia zijn de twee bussen en een deel van de ingezamelde € 17.000 gedoneerd aan Stichting Baobab die de bevolking helpt met het bouwen van basisscholen. De bussen worden in Gambia omgebouwd tot personenbus. Het geld dat de chauffeurs ermee verdienen komt ten goede aan het onderhoud van de scholen.

Reisverslagen zijn te vinden op www.leeuwarden-dakar.nl.

X-stream Learning, afgekort XL, is volgens cursiste Mirjam zowel bedoeld voor mensen die nog niet weten wat zij willen als voor degenen die dat wél helder hebben. Wellicht zonder het expliciet zo te bedoelen, zegt Mirjam eigenlijk dat de opleiding XL voor iedereen geschikt is. En daarmee is Klaas Koops, voorzitter van het College van Bestuur van het Friesland College, het hartgrondig eens. Of, zoals hij het tijdens een bezoek van staatssecretaris Mark Rutte zei: "Met FC-XL proberen wij grenzen te doorbreken, ook inhoudelijk. Weg met die schotten!"

Natuurlijk Leren in Heerenveen

X-stream Learning gaat het verst

X-stream Learning, de naam werd bedacht door cursisten, is de verst strekkende vorm van Natuurlijk Leren die er bestaat. Teamleider Hendrika Duursma legt uit waarom. "XL is een vorm van beroepsgericht leren die uitgaat van de praktijk. Wij houden geen rekening met grenzen tussen de bestaande opleidingen in het mbo en ook niet met de grenzen tussen vmbo, mbo en hbo. Stage lopen, werken aan prestaties voor externe opdrachtgevers, lessen halen, cursussen volgen in andere opleidingen, je oriënteren op vervolgopleidingen, kortom je eigen weg zoeken, dat gebeurt allemaal in XL."
Cursiste Astrid zegt het op haar manier: "In XL kun je je eigen weg volgen, doen wat je zelf interessant vindt en eigenlijk via een nieuw leerproces je opleiding halen."

Elke cursist heeft iedere week een individueel gesprek met een eigen coach. Deze begeleidt de cursist, geeft feedback over vorderingen, prestatiekeuzes en over de route die de cursist volgt. Naast individuele coachgesprekken zijn er wekelijkse bijeenkomsten met de coachgroep, bestaande uit de negen of tien cursisten die bij een bepaalde coach horen.

Commentaar van cursisten op hun coaches: Wat hebben jullie veel geleerd het afgelopen jaar!

Lastig

Zelf je weg zoeken is trouwens behoorlijk lastig, vooral als je van een strak gereguleerd vmbo afkomstig bent. Cursiste Mirjam wijst op de frustraties die een beginjaar van een vernieuwing voor cursisten én docenten kan opleveren. "Zaken zijn niet, of niet op tijd geregeld, prestaties verlopen en dan zit je te hangen in het open leercentrum en je te vervelen."
Inmiddels draait de opleiding voor het tweede jaar en is er een nieuwe lichting binnengestroomd. De cursisten van het eerste uur hielpen met de introductie en zagen allerlei zaken nu anders aangepakt. Hun commentaar op de coaches: "Wat hebben jullie veel geleerd het afgelopen jaar!"

De vorig schooljaar gestarte opleiding X-stream Learning kan worden gevolgd op de locatie Heerenveen van het Friesland College (hoofdvestiging Leeuwarden). Deze in het (beroeps)onderwijs bekende voortrekker op het gebied van Natuurlijk Leren begon in Nederland in 1999 als eerste met het toen volslagen nieuwe onderwijs. De assistentenopleidingen op niveau 1 beten het spits af. Dat gebeurde onder de naam Werken met de Stad, naar het Amerikaanse voorbeeld City Works. X-stream Learning is de verdergaande consequentie: alle schotten weg en zoveel mogelijk zelfsturing door de leerlingen op alle niveaus.

Drie authentieke verhalen

Gedurende het volledige eerste cursusjaar van de opleiding X-stream Learning zijn drie cursisten op de voet gevolgd. Mee op prestatie, mee in de les en naar de coaching. Hier de wederwaardigheden van Mirjam, Astrid en Erik-Jan tijdens dit indrukwekkende jaar dat een grote impact op hun leven zal hebben. Drie authentieke verhalen vanuit het perspectief van drie jonge mensen met compleet uiteenlopende leerprocessen.

Mirjam (17)

Is onzeker over haar keuze. Zij voelt voor spw, maar aarzelt. In overleg met haar moeder kiest zij voor XL, omdat die opleiding gelegenheid biedt zich breder te oriënteren. Aanvankelijk verwacht Mirjam van de school een programma. Allengs komt zij er achter zelf het heft in handen te moeten nemen. Zij is tamelijk kritisch ten opzichte van haar omgeving, maar ook over haar eigen prestaties. Doordat Mirjam zelf prestaties en stageplekken mag kiezen, komt zij terecht in omgevingen die haar aanspreken. Zij werkt met verstandelijk gehandicapte volwassenen en geeft dramalessen in het basisonderwijs. In het weekend doet zij nog aan jeugdwerk en is zij druk met verslagen. Verder volgt Mirjam het vak Engels. Via haar ouders weet Mirjam veel van pop-muziek. Zij krijgt positieve feedback van docenten (vakspecialisten) en begeleiders. Haar zelfvertrouwen groeit, evenals het zich bewust zijn van haar creatieve kanten. Mirjam meldt zich voor een afsluitend panelgesprek en is uiteindelijk overtuigd er door te komen. "Ik heb genoeg gedaan, ik heb genoeg laten zien, ik kan het." Zij kiest ervoor over te gaan naar het tweede jaar van de spw-opleiding. "Het was een zeer leerzaam en afwisselend jaar. Ik heb goed naar mijzelf leren kijken."

Astrid (18)

Vindt sporten erg leuk en volgt na het vmbo anderhalf jaar cios (opleiding sportleider). Astrid is vooral gek op tennis, speelt het op redelijk niveau, maar ontdekt dat het lesgeven haar minder aantrekt. Een lerares wijst haar op de mogelijkheden van XL, waar zij halverwege het schooljaar in januari instroomt. Nu daar geen strak programma staat te wachten, blijken plotseling allerlei andere zaken om voorrang te vragen. De disco, het bijbaantje in de bar, samenwonen met haar vriend, etcetera. Astrid houdt wel feeling met de school en woont af en toe eerste bijeenkomsten van prestaties bij, maar houdt het dan wel voor

gezien. Het is haar coach die haar bij de les houdt en geduldig feedback gesprekken voert. Astrid heeft intussen bedacht in de psychologische hulpverlening verder te willen. Zij mikt erop via een toelatingsexamen het hbo binnen te komen. Haar coach waarschuwt dat dit er niet in zit, maar laat haar wel haar gang gaan. Astrid gaat een dag op proef studeren op de hogeschool en heeft het daar dik naar haar zin. Maar dan blijken 18-jarigen niet te worden toegelaten. Voor het toelatingsexamen moet je 21 zijn en ervaring hebben in het werkveld. Een bittere pil. Wederom schiet de coach te hulp. Hij helpt haar verhelderen dat zij door niet te kiezen, of door onhaalbare keuzes te maken, steeds in een cirkel blijft ronddraaien. "Je bijt steeds in je eigen staart."
Stapje voor stapje gaat Astrid inzien wat wel haalbaar is en welke mogelijkheden zij heeft. Met een paar uur investering per week valt het trainingscertificaat tennis alsnog te halen. Dan mag zij trainingen geven op de baan. De route naar het hbo komt binnen bereik door eerst de laatste twee jaren spw te volgen. Dan komt zij op het door haar zo gewenste sph meer beslagen ten ijs. Om een lang verhaal kort te maken: na de zomervakantie stroomt Astrid het derde jaar van de spw-opleiding in en gaat zij haar trainingscertificaat tennis halen.

Stapje voor stapje inzien welke mogelijkheden haalbaar zijn

Erik-Jan (16)

Wil iets in het toerisme gaan doen. Hij is een ondernemend type en kan, vooral ter plekke, zaken vlot organiseren. Ad hoc even wat regelen, het is hem op het lijf geschreven. Daar staat tegenover dat het vooraf plannen en uitvoeren, agenda bijhouden en andere regeldingen bij Erik-Jan niet zo erg in trek zijn. Helaas staat dat laatste in de reisbranche wel voorop. Hij gaat liever voor het avontuur. Uit gesprekken met zijn coach komt vrij snel naar voren dat Erik-Jan niet zozeer geïnteresseerd is in het toerisme (werken als anderen vakantie hebben), maar meer belangstelling heeft voor de verhalen die mensen overal ter wereld te vertellen hebben. Na wat doorpraten valt het kwartje. Erik-Jan wil achter die verhalen aan, of anders, zijn interesse ligt in de journalistiek. Nu dat eenmaal helder is, kan hij aan niets anders denken. In prestaties stelt hij zich doelen als het leren interviewen, is hij geïnteresseerd in camerawerk, etcetera. Hij blijkt een natuurtalent en krijgt overal mensen aan de praat, zowel (hang)jongeren als ouden van dagen en alles daartussen. Hij gaat naar de open dag van de School voor de Journalistiek in Utrecht en komt dolenthousiast terug. Dit is het helemaal! Hij vindt alles tof en leuk. Op de kritische en plagende vraag waarom alles toch altijd 'leuk' moet zijn, heeft Erik-Jan zijn antwoord klaar. "Als je dingen leuk vindt, ga je er harder voor werken. Dus krijg je meer motivatie om iets af te ronden en dan krijg je… ja… eh… ik ken heel veel mensen die last hebben van erg weinig motivatie op een normale opleiding."
Erik-Jan wil door in XL en gaat samen met zijn coach een pakket samenstellen voor de route naar het mbo-diploma niveau 4 om binnen te komen op de School voor de Journalistiek in Utrecht.

Een definitie

De onderwijsvorm Natuurlijk Leren sluit zoveel mogelijk aan bij de manier waarop kinderen en volwassenen buiten de school van nature leren.
Vrijetijdsleren, levenslang op elk ogenblik, gemotiveerd leren om jezelf iets eigen te maken: leren hanteren van een nieuw elektronisch apparaat, leren zeilen, leren tuinieren. Elke vorm van zelfgekozen, vrijwillig, gemotiveerd leren is denkbaar. De leerstijl is individueel verschillend. Hoofdzaak is dat je ervoor kiest. Niet verdwenen zijn de kerndoelen, de beroepscompetenties of het streven naar het behalen van een geldig diploma.

Natuurlijk lerende leerlingen zijn niet plotseling omgetoverd in zoete engeltjes. Zij gaan zich pas 'anders' gedragen wanneer zij grip krijgen óp, maar bovenal begrip ván hun eigen leerproces. Wanneer zij hun sterke en zwakke kanten kennen en weten waaraan zij moeten werken, raken ze gemotiveerd. Dan hebben zij het er voor over om ook minder leuke of verplichte dingen te doen. Ontbreekt dit begrip dan vervallen zij bij minder interessante dingen in oud gedrag: weerstand en protest.

Sterke en zwakke kanten

Signalen en meningen uit de praktijk

Leerlingen

Leerlingen zijn gemotiveerder omdat:

- Zij op hun eigen niveau mogen werken en daardoor het gevoel krijgen hun leerproces zelf te kunnen sturen.
- Zij mogen werken aan opdrachten/prestaties met een hoog realistisch gehalte; een echt probleem van een echte opdrachtgever, betekenisvolle opdrachten.
- Zij aan de hand van leer- en ontwikkelingslijnen leren reflecteren op hun leerproces. Op weg naar beroepscompetenties, vaardigheden en leerdoelen, c.q. diploma ontdekken zij waar hun sterke punten liggen en waaraan zij nog moeten werken.
- Zij door een passende prestatie te kiezen uit eigen beweging kunnen werken aan hun eigen leerdoelen en zich daardoor meer bewust worden van het hoe en waarom van hun eigen leerproces.
- Zij ook leren zichzelf te beoordelen en te vergelijken met hun eigen vorderingen en ontwikkeling in relatie tot hun eigen doelstellingen en niet worden onderworpen aan een *rat race* op basis van vergelijking met anderen.
- Zij ontdekken hoe plezierig het is zelf te bepalen of je sneller of wat langzamer door de opleiding kunt gaan. Je wordt niet gehinderd door jaarprogramma's en -tempo. Je bepaalt zelf of je (veel) sneller wilt. Misschien ga je thuis ook door terwijl er geen huiswerk is en volg je je eigen weg, niet gehinderd door de opbouw van methodes met een hoop ballast.
- Zij al met al een andere, meer verantwoordelijke rol krijgen en zich daardoor anders gedragen.

Docenten en schoolleiding

- Al zijn in de eerste plaats de leermeesters met de coachende taken belast, het coachend vermogen van álle docenten neemt toe. Vanwege de andere pedagogische benadering van leerlingen gebeurt dit ook bij de werkmeesters. De aandacht verschuift van het vak naar de leerling.
- Er is minder kortdurend ziekteverzuim onder docenten. Je staat met z'n drieën of meer op zo'n groep en laat elkaar niet zakken.
- Onder docenten ontstaat nieuw elan. Zij praten weer over onderwijs. Het is alsof je een nieuwe baan hebt op de oude school.
- Heb je eenmaal met vallen en opstaan en de noodzakelijke ondersteuning op de werkvloer het Natuurlijk Leren onder de knie dan wil je niet meer terug.
- Het is noodzakelijk dat de schoolleiding volledig achter het concept staat en docenten stimuleert, activeert en scherp houdt.
- Leidinggevenden zijn het er over eens: docenten die voor Natuurlijk Leren geschikt zijn, vormen het neusje van de zalm. Zij behoren tot de betere, d.w.z. de meer pedagogische, docenten die eerst de leerlingen zien en dan pas hun vak. In de regel doen dergelijke docenten het in de reguliere stroom ook al goed. Zij motiveren en activeren de leerlingen.
- Er zijn ook docenten die het niet 'trekken', het type dat geen pedagogische relatie met leerlingen kan realiseren, zomin als een samenwerkingsrelatie met collega's. Voor deze docenten is het concept Natuurlijk Leren onhaalbaar. Zij doen er beter aan naar een andere school met regulier onderwijs uit te zien. Soms doen zich dan ook flinke verschui-

vingen van personeel voor naar andere scholen onder hetzelfde of een ander bestuur. Als je het niet begrijpt, niet wilt of kunt, dan is het niets voor je.

Onderwijs en resultaten

Natuurlijk lerende scholen worden gekenmerkt door geweldige motivatie, een fantastische sfeer en betekenisvolle prestaties. Maar het blijft wel onderwijs binnen het wettelijke kader. Dus niet verdwenen zijn de kerndoelen, de beroepscompetenties of het streven naar het behalen van een geldig diploma. Natuurlijk onderwijs is geen kwestie van niets verplichtende, zinloze vrijheid blijheid, van niets doen en maar wat aan rotzooien. Dat is een misvatting. Leerlingen laten zoeken, oriënteren en ervaren is géén laisser faire.

Het bijhouden en vaststellen van resultaten is net zo belangrijk, of wellicht zelfs belangrijker, dan in het reguliere onderwijs. Zaken als kennistoetsen, bepaalde workshops en examentraining zijn gewoon verplicht. Ze helpen de leerling lacunes te traceren in diens kennisbestand in relatie tot zijn leerdoelen. In sommige situaties zijn rust en stilte vereist. Er zijn regels. Je mag het leerproces van een ander of van de groep niet storen. Een angstwekkende en zinloze doodse stilte is evenwel onwenselijk.

Onderwijsinhoud en -concept zijn geen rigide keurslijf, elke school volgt haar eigen weg en kiest eigen oplossingen en invullingen voor specifieke eisen. Denk hierbij aan Willem Wever vragen en Willy Wortel opdrachten. Verwijzingen naar het speciaal onderwijs worden overbodig. Evenals de maatregel om leerlingen de klas uit te sturen. Niet meer nodig, leerlingen werken gemotiveerd aan zelfgekozen opdrachten. Het Natuurlijk Leren doet recht aan alle typen leerlingen, van hoogbegaafd tot risicovol. In de regel zullen leerlingen, doordrongen van de zinvolheid van hun leerproces, geen moeite hebben met redelijke en betekenisvolle regels.

Beoordeling

Het stellen van eisen aan leerlingen (is dit de maximale prestatie van deze leerling?) is een krachtige pedagogische factor, inherent aan het concept van Natuurlijk Leren.

De beoordeling van resultaten is een belangrijke en serieuze zaak die niet kan worden afgedaan met het geven van een (subjectief!) cijfer door de docent. Drie partijen doen de beoordeling. De externe opdrachtgever vindt de opdracht al dan niet naar zijn zin uitgevoerd. De leerling beoordeelt zijn eigen inspanning en prestatie. De docent (leermeester) beoordeelt de inspanning en de prestatie en geeft feedback op het oordeel van de leerling.

Voor het verkrijgen van een certificaat of diploma wordt een beoordelingssituatie gecreëerd die overeenkomsten vertoont met de vroegere mondelinge eindexamens. Leerlingen moeten zichzelf en hun werk presenteren voor een panel van onbekende deskundigen: iemand uit het betreffende beroepsveld, een onafhankelijke voorzitter en een deskundige op het gebied van coachen en het geven van feedback. Dit panel toetst het gepresenteerde aan externe normen (beroepsprofielen, competenties). De cursist moet niet alleen laten zien *dat* hij zaken beheerst en kan toepassen, maar ook *waarom* dat op deze wijze succesvol is.

Voor veel scholen is het nog te vroeg om over *gemiddelde* resultaten te

spreken in vergelijking met vroeger. Er zijn nog maar weinig generaties leerlingen die hun volledige opleiding hebben doorlopen op basis van het concept Natuurlijk Leren. Daarbij komt dat verschillen ook niet zondermeer zijn toe te schrijven aan het gehanteerde onderwijsconcept. Per jaar kunnen groepen leerlingen behoorlijk verschillen in intelligentie, huiselijke omstandigheden en andere bepalende factoren. Wel wordt eensluidend aangegeven dat de motivatie zowel bij leerlingen als docenten significant is toegenomen, terwijl beide groepen zich aanwijsbaar meer moeten inspannen. Onderwijs op basis van het concept Natuurlijk Leren is onderwijs waarin men werkelijk investeert in de ontwikkeling van leerlingen. Dat kost veel meer tijd en inspanning dan het sec afdraaien van lesjes.

Ouders

De reactie van ouders is overwegend positief. Naar eigen zeggen vinden zij de aandacht voor hun kind en het plezier waarmee het naar school gaat het belangrijkste. Er zijn wel onderscheiden groepen.

- Ouders van basisschool leerlingen vinden vooral het plezier in school belangrijk. Naarmate zij met hun kind 'hogere' bedoelingen hebben, letten zij sterker op voldoende kennisontwikkeling.
- Ouders van leerlingen die voor het eerst naar het vo gaan, hebben soms heel andere verwachtingen. Vo is een tas met boeken en veel huiswerk. Zij moeten hun beeld sterk bijstellen en zijn aanvankelijk vaak het meest sceptisch.
- Ouders van oudere leerlingen, die eerst in het reguliere vo hebben gezeten, zijn vaak opgelucht. Er is thuis geen gezeur meer, hun zoon of dochter is (eindelijk) gemotiveerd.
- Ouders met kinderen in het onderwijs volgens Natuurlijk Leren hebben in de regel een veel sterkere band met de school dan in het reguliere onderwijs. Zij zijn veel meer betrokken omdat er veel in hen wordt geïnvesteerd. Zij krijgen rondleidingen, gesprekken, workshops en schriftelijke informatie. Zij worden erg gestimuleerd om zelf mee te helpen in de school.
- Ouders die vragen hebben over het kennisniveau twijfelen niet zozeer aan de resultaten van hun kind, maar aan het beeld dat Natuurlijk Leren in de praktijk heeft. Het beeld van hun eigen onderwijs zit hen in de weg.

Natuurlijk Leren moet wel passen bij de pedagogische opvattingen van de ouders. Ouders met een rigide autoritaire pedagogische aanpak zullen het niet waarderen dat hun kinderen zich tegenover hen als gesprekspartner opstellen.

APS-PUBLICATIES

Tenzij anders vermeld, zijn de volgende publicaties te bestellen bij Boom Distributie Centrum (BDC) in Meppel, telefoon (0522) 23 75 55 Of via de APS-website: www.aps.nl en klikken op Publicaties

Koop een auto op de sloop

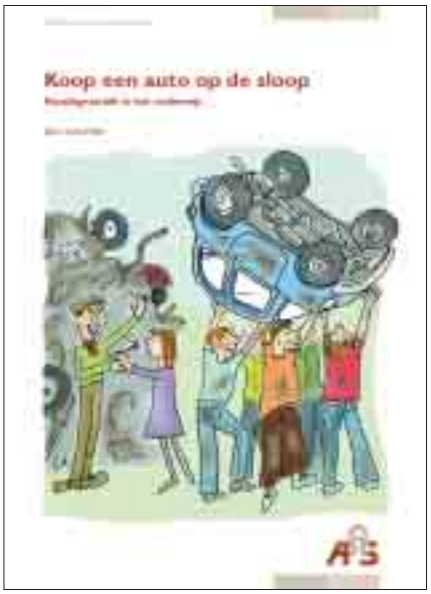

Paradigmashift in het onderwijs
Alex van Emst
60 pag., € 10,50
bestelnummer 100.010

'Koop een auto op de sloop' laat zien hoe het leren in vo, mbo en hbo weer betekenisvol en levensecht kan zijn. Het huidige onderwijs is hiervoor niet toereikend. Er is een radicale omslag nodig, een paradigmashift.
"Wil je een onderwijsvisie als Natuurlijk Leren implementeren, zorg dan voor een aardbeving, zodat het niet meer mogelijk is op oude routines terug te vallen," schrijft auteur Alex van Emst. Met praktische voorbeelden laat hij zien hoe het mogelijk is binnen drie jaar een dergelijke omslag te maken.

Algemeen

Vind maar eens een valk in Rotterdam

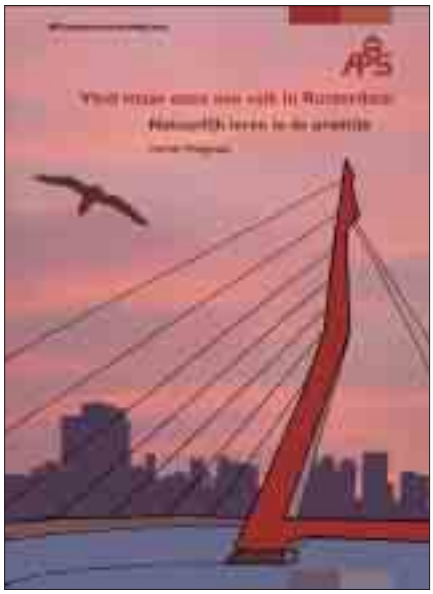

Natuurlijk leren in de praktijk
Herriët Weegenaar
75 pag., € 9,50
bestelnummer 100.013

Sinds 1999 heeft een groot aantal scholen Natuurlijk Leren ingevoerd. Herriët Weegenaar beschrijft op grond van de ervaringen van deze scholen de randvoorwaarden, valkuilen en succesfactoren. Duidelijk wordt dat Natuurlijk Leren geen blauwdruk is maar een proces van leren en ontwerpen in de context. Elke school heeft daarin een eigen weg te gaan. Zelf het ontwerp- en invoeringsproces doorgaan, is essentieel voor schoolleiders en leraren. Alleen dan is het mogelijk van Natuurlijk Leren een succes te maken. De vele praktijkvoorbeelden geven een helder beeld van de dilemma's en successen van de scholen die de overstap hebben gemaakt.

Algemeen

Weet jij waar de regenboog begint

Natuurlijk leren in het basisonderwijs, boek en dvd
D. van Kammen en H. Weegenaar
52 pag., € 15,00
bestelnummer 100.016

Natuurlijk Leren biedt geen totale vrijheid, want kinderen op de basisschool moeten na acht jaar wel naar het voortgezet onderwijs. Daarom zijn er duidelijke kaders. Voor het primair onderwijs zijn dat de basisvaardigheden die kinderen nodig hebben om zich in het leven staande te houden en een goede aansluiting te vinden op het voortgezet onderwijs. Natuurlijk lerende scholen bieden dus meer dan de meeste scholen, omdat er expliciet aandacht is voor de persoonlijkheidsontwikkeling van de kinderen. De vraag is niet alleen wat kinderen na acht jaar basisonderwijs moeten kennen en kunnen, maar wat hen als persoon competent maakt om de overstap naar het voortgezet onderwijs met succes te maken.
In deze publicatie zijn de ervaringen van drie scholen gebundeld: De Klaverweide in Almere, De Schatkamer in Zwolle en De Boog in Rotterdam. Natuurlijk Leren is geen onderwijskundige blauwdruk, maar een manier van denken over leren. De veranderingstrajecten op de drie scholen zijn daardoor ook zeer verschillend.

Po

Zwarte Woud 2

3524 SJ Utrecht

Postbus 85475

3508 AL Utrecht

Telefoon (030) 2856 600

www.aps.nl

Investeren in krachtig leren